

TALABALARNI O‘QITISHNING INTERAKTIV USULI SIFATIDA IJTIMOIY-PSIXOLOGIK TRENINGLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI

Gulimehr Ibodova,

Buxoro davlat pedagogika instituti
“Pedagogika” kafedrası o‘qituvchisi
ibodovagulimehr@buxdpi.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta’lim jarayonining interaktiv metodi sifatida ijtimoiy-psixologik treninglardan foydalanishning samaradorligi; talaba yoshlarning egallashi lozim bo‘lgan axborotlar ma’zmuniga va sifatiga psixologik treninglarning ijobiy va salmoqli ta’siri xususida so‘z yuritilgan. Sotsial-psixologik treninglarning ta’lim sifatini oshirishdagi hamda guruhlarda sog‘lom psixologik muhit shakllanishidagi samarasi to‘g‘risida eng muhim, dolzarb bo‘lgan fikrlar bayon qilingan; takliflar, g‘oyalar ilgari surilgan. Ijtimoiy treninglardan foydalanishda zarur bo‘ladigan asosiy usullar ko‘rsatib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: ta’limning psixologik nazariyasi, sotsial-psixologik trening(SPT), faol o‘qitish usullari, guruh muhokamasi, o‘quv mashqlari, aloqa qobiliyati.

Аннотация: В данной статье рассматривается эффективность использования социально-психологического тренинга как интерактивного метода образовательного процесса; Обсуждается положительное и значимое влияние психологических тренингов на содержание и качество информации, которую должны усвоить студенты, констатируются наиболее важные, актуальные моменты; выдвигались предложения, идеи. Показаны основные методы, необходимые для использования социального тренинга.

Ключевые слова: психологическая теория образования, социально-психологический тренинг (СПТ), активные методы обучения, групповая дискуссия, учебные упражнения, коммуникативные навыки.

Annotation: In this article, the effectiveness of using social-psychological training as an interactive method of the educational process; The positive and significant impact of psychological training on the content and quality of information that students should acquire is discussed. the most important, relevant points are stated; proposals, ideas were put forward. The main methods necessary for the use of social training are shown.

Key words: psychological theory of education, socio-psychological training (SPT), active teaching methods, group discussion, educational exercises, communication skills.

Barkamol avlod kamoloti g'oyasini turmushga tadbiq etish uchun istiqloqlarning dastlabki kunlaridanoq milliy ma'naviyat, milliy ta'lim va tarbiya muammolarini hal etishga jiddiy e'tibor qaratilini kelinmoqda. Ma'lumki, ta'lim – tarbiya ongning mahsuli va uning darajasi bo'lishi bilan birga, rivojini ham belgilaydigan omildir. Mamlakatimiz Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning mamlakatimiz fuqorolariga qarata "Innovatsiya – bu kelajak degani. Biz buyuk kelajagimizni barpo etishni bugundan boshlaydigan bo'lsak, uni aynan innovatsion g'oyalar, innovatsion yondashuv asosida boshlashimiz kerak" degan fikrlari zamirida yoshlarni keng intellektual salohiyatga ega qilishda ta'limning barcha sohalarida tub burilishlarni taqozo etadi. Zamonaviy jamiyat o'zining tez va chuqur o'zgaruvchan tavsifiga ega bolib, bunday o'zgarishlar jamoatchilik tuzilmalari, jumladan, mustaqil davlatlar, shaxs va jamiyat o'rtasidagi munosabatlar, ta'lim – tarbiya jarayonlarda yaqqol ko'zga tashlanmoqda. Shunday ekan kishilarni muloqot jarayonida teran fikrlash, hozirjavoblik, ta'sirchanlik, samimiylilik, empatiya, kirishuvchanlik, muzokaralar tashkil qiluvchanlik, raqobatbardoshlik kabilarni shakllantirish va rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ijtimoiy – psixologik trening insonlar o'rtasida sog'lom munosabatlarga erishishni hosil qilish uchun ijtimoiy amaliyotning turli sohalariga kirib bormoqda. Uning diagnostik tahlili, psixokarreksion imkoniyatlari kadrlar faoliyati: mutaxassislarni, psixolog, pedagog, psixaterapevtlar, korxonalar va tashkilot boshqaruvchilar, tadbirkorlarni ish faoliyatiga samarali ta'sirini ko'rsatadi. Nazariy tadqiqotlar asosida tor va keng ma'noda ijtimoiy-psixologik trening tushunchasi aniqlandi, ijtimoiy-psixologik treningni aniqlashga yondashuvlar tahlil qilindi. SPTNING asosiy maqsadi aloqa sohasidagi vakolatni oshirish sifatida shakllantirilgan. SPTNING asosiy usullaridan foydalanish ko'rsatilgan: guruh muhokamasi, rol o'ynash, psixo-gimnastika mashqlari. Kasbiy pedagogik faoliyatga xos bo'lgan vaziyatlarda talabalarning xulq-atvori bo'yicha tajriba orttirishda SPT-dan foydalanish samaradorligini ko'rsatadi. Fanlarni o'qitishning an'anaviy akademik uslubi va talabalarning tegishli akademik bilimlari o'qitishning "psixologik texnologiyasi" uchun zamonaviy amaliyot talablariga to'liq javob bermaydi. Ta'limning psixologik nazariyasining asosi talabaning o'zi faol kognitiv faoliyatidir. V. Y. Liaudis haqli ravishda tanqid qiladi " psixologiyaning o'zini o'qitishda faol usullarning asosliliigi va ulardan foydalanish darajasi va uning ushbu qoidalari o'rtasida bugungi kunda mavjud bo'lgan katta tafovut, bu faqat psixologlarning ilmiy tadqiqotlarida to'liq amalga oshiriladi, ammo o'qitishda emas. Talabalar hali ham bunday ta'lim sharoitida psixologik bilimlarni o'zlashtirmoqdalar, ularning tashkil etish tamoyillari psixologiyaning o'zi tomonidan e'lon qilingan va faol o'qitish usullarining ilmiy asoslarini tashkil

etuvchi tamoyillardan juda uzoqdir. Bizning fikrimizcha, ijtimoiy-psixologik trening (SPT) kabi interaktiv o'qitish usulidan foydalanish ushbu muammoni hal qilishga yordam beradi. Treningning nisbiy yangiligi, uzoq vaqt davomida talabalarni ommaviy o'qitish usuli hisoblanmaganligi bilan izohlanadi. Pedagogika kollejida trening psixologiyani o'qitishda amaliy mashg'ulotlarning bir turiga aylanishi mumkin. SPT, tor ma'noda, muloqotda kompetentsiyani oshirish uchun psixologik ishning guruh shakllari. SPT keng ma'noda-bu muloqotda kompetentsiyani oshirish va shaxsiy potentsialni (shaxsiy o'sish) rivojlantirish maqsadida psixologik ishning guruh shakllari. Adabiyotda SPTNING turli xil ta'riflari mavjud. Y. N. Yemelyanov SPTni har qanday murakkab faoliyatni o'rganish va o'zlashtirish qobiliyatini rivojlantirish usullari guruhi sifatida belgilaydi. L. A. Petrovskaya asarlarida trening-bu guruh sharoitida intensiv ta'lim jarayonida psixologik ta'sirning bir shakli. Jukov Yu. I., Petrovskaya L. A., Rastennikov P. V. SPT muloqotda kompetentsiyani oshirish uchun guruh psixologik ishining faol usullaridan foydalanishga qaratilgan amaliy psixologiya sohasi sifatida belgilanadi. Muloqot qobiliyati-bu boshqa odamlar bilan aloqa o'rnatish va saqlash qobiliyatidir". Shunday qilib, yuqorida aytib o'tilgan ta'riflar asosida biz SPTNING asosiy maqsadi aloqa sohasidagi vakolatni oshirishdir. O'quv ishlarida qo'llaniladigan o'ziga xos mashqlar, texnikalar va texnikalarning xilma-xilligiga qaramay, bir nechta asosiy usullarni ajratish odatiy holdir: guruh muhokamasi, o'yin usullari, psixo-gimnastika mashqlari. Psixologik treningda guruh muhokamasi-bu to'g'ridan-to'g'ri muloqot jarayonida talabalarning fikrlari, pozitsiyalari va munosabatlarini aniqlashtirish (ehtimol o'zgartirish) imkonini beradigan har qanday masalani birgalikda muhokama qilish. Masalan, o'qituvchining o'quvchilarga ta'sirining psixologik va pedagogik usullarining samaradorligi, o'qituvchi shaxsining pedagogik aloqa uslubini tanlashga ta'siri, talabalar o'rtasidagi nizolarni bartaraf etishning to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita usullarining samaradorligi va boshqalar kabi masalalarni muhokama qilish. rolli o'yinlar SPTDA ishlatiladigan asosiy o'yin usuli hisoblanadi.

Darsda rol o'ynashning eng oddiy shakli talabaga ma'lum bir pedagogik vaziyatda o'zini yoki boshqa shaxsni (ota-ona, o'qituvchi, talaba) taqdim etish, ular bu odamdandan qanday kutishlariga mos ravishda o'zini tutish uchun murojaat qilish bo'lishi mumkin. Shu bilan birga: - ma'lum bir muammo yoki mavjud sharoitlarning kelib chiqishi tasvirlangan (g'azablangan ota-onalar boshlang'ich sinf o'qituvchisiga kelib, bir guruh o'rta maktab o'quvchilari maktabdan bolalarni tez-tez uchratib, ulardan uyali telefonlarini olib qo'yishlari haqida xabar berishgan); - vaziyatga kiritilgan odamlarning tavsifi berilgan (o'qituvchi shikoyatlarga javob bermaydigan yosh boshlang'ich o'qituvchidir bolalar. Ota - onalar-o'z farzandlarini tarbiyalashga

qiziqqan, ota-onalar yig'ilishlarida faol qatnashadigan va ish bilan band bo'lgan yosh zamonaviy odamlar); - o'yin ishtirokchilari ushbu vaziyatda o'qituvchi va ota-onalarning xatti-harakatlarini modellashtirishga taklif qilinadi. Rolli o'yinlarning turlari ham har xil bo'lishi mumkin: isinish, ziddiyatli tarkib bilan, xatti-harakatlarning yashirin motivini aniqlash uchun o'yinlar. Rolli o'yin turli darajalarda ishlatilishi mumkin: talabalarga oddiy muloqot qobiliyatlarini o'rgatish (boshqasini tinglash va eshitish qobiliyati, dialog, munozara o'tkazish, his-tuyg'ularini jilovlash, boshqa odamni ishontirish va boshqalar); odamlar bir-biri bilan qanday aloqa qilishlarini va atrofdagi odamlarning idrokini stereotiplash qanday sodir bo'lishini namoyish eting; o'yin orqali chuqur shaxsiy bloklar va his-tuyg'ularni o'rganing. Rolli o'yinda nafaqat o'ynash jarayoni muhim, balki o'yinni muhokama qilish juda muhimdir. Muhokama kuzatuvchilar sifatida o'tkaziladi (ishtirokchilarning individual psixologik xususiyatlari qanday namoyon bo'ldi; og'zaki bo'lmagan va og'zaki aloqa vositalarining nisbati qanday, ular o'rtasida kelishmovchilik bo'lganmi; aloqa ishtirokchilari uchun qanday rol pozitsiyalari xarakterlidir; ishtirokchilar aloqa o'rnatish uchun qanday usullardan foydalanganlar; muloqotda qaysi ego holatlari asosan namoyon bo'lgan; suhbatdoshlarda yashirin motivlar va maqsadlarning mavjudligi haqida gapirish mumkinmi; ishtirokchilarning qaysi biri o'z maqsadiga erishdi va bunga nima yordam berdi) va ishtirokchilar (sherik bilan muloqot qilishda qanday his-tuyg'ularni boshdan kechirdingiz; muloqotga kirish orqali o'zingiz uchun qanday maqsadlarni qo'ydingiz, ularga erisha oldingizmi; nega bunday uslub yoki xatti-harakatni tanladingiz?; siz aloqa o'rnatishga muvaffaq bo'lgan usullarni nomlay olasizmi; sizning fikringizcha, sherik o'z oldiga qanday maqsad qo'ygan; u nimaga ega edi va nimani rad etdi). Shaxsiy o'quv mashqlari va o'yinlaridan amaliy seminarlarda va ma'ruza darslarida foydalanish mumkin, buning uchun 10-15 daqiqa vaqt ketadi. O'z tajribamizga asoslanib, biz ko'plab tadqiqotchilarning fikriga qo'shilamiz treningda o'yin usullaridan foydalanish quyidagi sabablarga ko'ra juda samarali. Guruh ishining birinchi bosqichida o'yinlar ishtirokchilarning qattiqligi va keskinligini engish usuli sifatida, "psixologik himoya"ni og'riqsiz olib tashlash sharti sifatida foydalidir. Ko'pincha o'yinlar diagnostika va o'z-o'zini diagnostika qilish vositasiga aylanadi, bu sizga aloqa qiyinchiliklari va jiddiy psixologik muammolar mavjudligini bemalol, yumshoq, osongina aniqlash imkonini beradi. O'yin tufayli o'quv jarayoni kuchayadi: yangi xulq-atvor ko'nikmalari mustahkamlanadi, boshqa odamlar bilan optimal muloqot qilishning ilgari erishib bo'lmaydigan usullari olinadi, og'zaki va og'zaki bo'lmagan muloqot qobiliyatlari o'rgatiladi va mustahkamlanadi. Har bir mashg'ulot oxirida siz sotsiometriyani o'tkazishingiz, uy vazifangizni berishingiz, kundalik yuritishni taklif qilishingiz mumkin. Eng yuqori samaradorlikka erishish uchun darslar talabalarni turli xil aloqa qiyinchiliklari bilan birlashtirgan 15 kishidan

oshmaydigan guruh bilan o'tkaziladi. Har bir amaliy mashg'ulotning davomiyligi 1,5 soat.

Yuqoridagilarni sarhisob qilar ekanmiz, shuni ta'kidlash kerakki, psixologiyani o'qitishda SPT — bu so'zning odatiy ma'nosida mashq qilish, ba'zi bir aniq ko'nikmalarni mashq qilish emas, balki odamlar bilan muloqotda shaxsning kompetentsiyasi, faolligi va yo'nalishini shakllantirish uchun faol ijtimoiy-psixologik o'rganish. SPT nafaqat bilimlarni tezda egallashga yordam beradi, birinchi navbatda, odamning murakkab yangi muhitda o'z xatti-harakatlarini stresssiz tezda o'zgartirish qobiliyati va tayyorligi faol shakllanadi. Treningda olingan ko'nikmalar saqlanib qoladi va yanada samarali namoyon bo'ladi. Juda qisqa vaqt ichida siz kasbiy pedagogik faoliyatga xos bo'lgan vaziyatlarda talabalarning xulq-atvori bo'yicha tajriba orttirishingiz mumkin.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, rivojlanib borayotgan ta'lim jarayonini interaktiv metodlarsiz tasavvur qilish qiyin bo'lgan bir paytda psixologik treninglardan o'rinli foydalanish nafaqat psixo-emotsional ijobiylik shu bilan birga ta'lim sifatiga ham salmoqli ta'sir ko'rsatar ekan. Zamonaviy psixologiya sohalarining muammolaridan biri har tomonlama barkamol shaxslarni tarbiyalash va jamiyatda o'z o'rnini topishiga ko'maklashish, malakalarini rivojlantirish hisoblanadi. Bu boradagi ishlarni amalga oshirishda albatta, psixologik treninglarning o'ziga xos o'rnini mavjud bo'lib, hozirda mutaxassislar fanning imkoniyatlaridan keng foydalanib kelmoqdalar desak, mubolag'a bo'lmaydi. Natijada, shaxslararo munosabatlar orasida muloqot uslubining o'zgarishi, muayyan kasbiy sohalaridagi bilim, ko'nikma va malakalarning ortishi, rahbar, menejer, tadbirkor, kadrlar menejeri, psixolog, murabbiyning faoliyati kabilarda, ayniqsa, shiddatli sharoitlarda juda murakkab faoliyat turlarida yoshlarning peshqadamligi fanning asl mohiyatini tahlil qilishga imkoniyat yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Yemelyanov yu. N. faol ijtimoiy-psixologik ta'lim. L.: LDU nashriyoti, 1985. 167 s
2. Jukov yu. M., Petrovskaya L. A., Rastennikov P. V. Muloqotda diagnostika va kompetentsiyani rivojlantirish. M.: Moskva davlat universiteti nashriyoti, 1990. - 104 S. 3.
3. Zaxarov V. P., Xryashcheva N. yu. ijtimoiy-psixologik trening: darslik. L.: LDU nashriyoti, 1989. - 55 p.4.
4. Liaudis V. ya. psixologiyani o'qitish metodikasi. M., 1989 yil. - 77 s. 5.
5. Melnik S. N. ijtimoiy - psixologik treningning nazariy va uslubiy asoslari. Vladivostok: uzoq Sharq universiteti nashriyoti, 2004. 6.
6. Petrovskaya L. A. muloqotda kompetentsiya. Ijtimoiy-psixologik trening. M.: Moskva davlat universiteti nashriyoti, 1989. 216 s. 7/
7. Petrovskaya L. A. Ijtimoiy-psixologik treningning nazariy va uslubiy muammolari. M.: Moskva davlat universiteti nashriyoti, 1982. 168 s.